

Aan de leden van de raad

Datum : 19 december 2023
Zaaknummer : 4011788
Contactpersoon : Robin Driessen
Telefoonnummer : 06 31108049

Onderwerp: Parkenvisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem 2024

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van de nieuwe parkenvisie Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem (Bijlage 1). Deze visie is een actualisatie van de visie uit 2008. De Hertenkamp blijft in de huidige staat behouden conform [motie](#) 22M155.

Aanleiding

De rijksmonumentale parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem worden veel bezocht door Arnhemmers om te wandelen, te sporten, te picknicken en ook voor festiviteiten en evenementen. Daarmee levert het park wat je van een stadspark verwacht: een prachtig decor om te ontspannen en te ontsnappen aan de drukte van de stad. Tegelijkertijd neemt door het toenemend aantal parkbezoekers – mede gezien de verwachte toename van de bevolking van Arnhem naar 169.000 in 2030 – de druk op de parken en in bijzonder het groen toe.

Het is belangrijk dat wij de parken toekomstbestendig maken en houden (water en bodem zijn leidend) zodat iedereen kan blijven genieten van het landschap, de natuur en de cultuurhistorie van deze parken. Dit stelt eisen aan de inrichting van de parken en het daaraan gekoppelde beheer en onderhoud. Alle redenen om zuinig te zijn op de parken en goed na te denken over een toekomstbestendige visie voor de komende tien jaar.

Actualisatie van eerdere visies

In 1994 en 2008 hebben wij voor de parken een Parkenvisie vastgesteld. In 1994 is ook de schouwgroep Sonsbeek gevormd. Het vaststellen van deze parkenvisie is een collegebevoegdheid omdat het een uitvoering is op basis van het door de raad vastgestelde groenbeleid, nu de [Groenvisie 2017](#) en het [Bomenplan 2020](#).

Visie: Toekomstbestendige en biodiverse rijksmonumentale parken voor alle Arnhemmers

Het doel van de Parkenvisie is het in stand houden van de rijksmonumenten in het kader van de Monumentenwet. De parkenvisie geeft kaders voor het behouden, het herstellen en het verder

Datum : 19 december 2023
Zaaknummer : 4011788
Pagina : 2

ontwikkelen van de landschappelijke en cultuurhistorische waarden van de rijksmonumenten. Tevens wordt binnen deze kaders gestreefd naar:

- een betere structuur en kwaliteit van de bodem die beter water kan vasthouden;
- een betere waterkwaliteit in de bodem en uiteindelijk ook van het beekwater van de Jansbeek;
- meer biodiversiteit, in soort- en structuurvariatie en bodemleven;
- een klimaatbestendigere stad;
- natuurinclusieve landbouw;
- een grotere (recreatieve) belevingswaarde.

Daarmee geeft de visie invulling aan de duurzame doelen (Sustainable Development Goals) te weten: Goede gezondheid en welzijn, Duurzame steden en gemeenschappen, Leven in het water, Leven op het land en Klimaatactie en Verantwoorde consumptie en productie.

Wat gaan we doen?

In hoofdstuk 2 van de Parkenvisie is de toekomstvisie voor de parken weergegeven. Hoe wij gaan werken aan de toekomstvisie is uitgewerkt in de hoofdstukken 3 en 4 en vervolgens per thema uitgewerkt in opgaven en bijbehorende maatregelen. Deze maatregelen zijn verdeeld in beheermaatregelen of herinrichtingsprojecten (Hoofdstuk 5. Projectenlijst, pagina 78).

Beheermaatregelen

De voorgestelde wijzigingen in beheer pakken wij planmatig op. Het gaat dan om:

- Natuurvolgend beheer van het bos.
- Omvormen van gazons naar kruidenrijk grasland. Inmiddels is het maairegime op veel plekken al gewijzigd, o.a. op het grote grasveld in park Zijpendaal.
- Vrijzetten van zichtlijnen en doorzichten en het maken van fraaie bosranden.
- Vernieuwen van oude beplantingsgroepen, zoals boomgroepen.
- Plaatselijk herstellen van de Engelse laan en Cederallee door klimaatbestendigere bomen, zoals lindes.
- Maken van natuurlijke bosranden langs agrarische gronden.
- Behoud van het beukenhallenbos in park Sonsbeek.
- Herstellen en aanpassen van paden, trappen en hekken.
- Verbeteren van de bebording met de informatie over de regels voor de parken.
- Omvormen van de regulier beheerde landbouwgronden naar natuurinclusieve landbouwgronden. Vanaf 1 januari 2024 hebben we 20 ha landbouwgronden in Park Zijpendaal/Gulden Bodem terug in eigen beheer ([raadsbrief Landbouwgronden parken van 28 november 2023](#)).

Fietsen in de parken was en is verboden. We gaan het verbod duidelijker aangeven bij entrees van de parken. Daarnaast gaan wij de bij de entrees de fietsparkeervoorzieningen uitbreiden.

Herinrichtingsprojecten

Naast de beheermaatregelen stellen wij ook herinrichtingsprojecten voor. Hieronder geven wij een opsomming van de projecten die de meeste impact zullen hebben op het park.

1. Parkweg

De Parkweg loopt midden door de parken. De barrièrewerking van de weg voor de recreanten is ongewenst. Daarom gaan wij de oversteekplaatsen verbeteren om de parken meer met elkaar te verbinden. Dit doen wij door:

- De oversteekplaatsen herkenbaar te maken voor zowel de recreant als de weggebruiker.
- De Parkweg als een gecombineerde straat voor gemotoriseerd verkeer en fietsers in te richten.
- Het fietspad te versmallen en in te richten als wandelpad.
- Het autoverkeer zoveel mogelijk te ontmoedigen door snelheidsremmers in de Parkweg.

Na 1 jaar wordt de situatie geëvalueerd en wordt verkend of de Parkweg voor alleen bestemmingsverkeer wenselijk en mogelijk is.

2. Ruimte rondom Molenplaats en Watermuseum

De entree bij de Molenplaats is vanaf het station dé entree naar het park. Bezoekerscentrum Molenplaats, beheerd door Natuurcentrum Arnhem, fungeert als informatiepunt voor de parken. De huidige inrichting van de ruimte rondom de Molenplaats is sleets en gaan wij verbeteren. De entree vanaf de Zijpendaalseweg naar het Watermuseum wordt gedomineerd door de parkeerplaats: een niet zo fraaie binnenkomst in het park. Het parkeren is hier gratis, in tegenstelling tot de omliggende wijk. Cultuurhistorisch gezien maakt parkeren geen deel uit van deze stadsentree. Het beeld moet rustig blijven en wij gaan daarom de ruimte rondom de Molenplaats en Watermuseum vernieuwen met:

- Een ruimte voor natuur en natuureducatie (natuurweide, educatieve tuinen, natuurlijke speelaanleiding, boomgaard).
- Meer en betere stallingen voor (huur)fietsen.
- Een nieuwe poort naar de parkeerplaats Watermuseum en één toegangsbord. De toegang wordt verbeterd voor zowel voetgangers als voor bestemmingsverkeer van de aanliggende gebouwen.
- Het groen entreplein van het Watermuseum. Het wandelpad voor de entree en over het Jansveld (ruimte tussen Watermuseum en Molenplaats) wordt verhoogd.
- Het Jansveld wordt voor een deel kruidenrijk grasland. In combinatie met het verhoogd pad voorkomt dit eventuele wateroverlast voor het museum.
- Het verbeteren van de toegankelijkheid voor mindervaliden.

3. Centrale veld en voormalige moestuin park Gulden Bodem

Op het centrale veld van park Gulden Bodem stond een jachthuis. Wij gaan hier de attractiviteit van park Gulden Bodem vergroten door het toevoegen van een nieuwe iconische bestemming op deze plek. De invulling zal verwijzen naar de geschiedenis van de plek en wordt een aantrekkelijke speel- en ontmoetingsruimte. Vanuit het gegeven van de hoge ligging van de plek, kan bijvoorbeeld worden gedacht aan een uitkijktoren. Het huidige kunstwerk wordt opgenomen in het ontwerp van de plek. De

Datum : 19 december 2023
Zaaknummer : 4011788
Pagina : 4

voormalige moestuin van Gulden Bodem geven wij eveneens een nieuwe functie, bijvoorbeeld in de vorm van een openbare en kleinschalige stadslandbouwplek. Via een participatieproces met belangengroepen en bewoners, waarbij we actief jongeren betrekken, gaan wij de exacte invulling bepalen.

4. Barokke terrassenlaan Zijpendaal

De Barokke terrassenlaan in Park Zijpendaal parallel aan de Spiegelvijvers is een authentiek historisch element en uniek voor Nederland. De terrassen en de laan zijn echter in verval geraakt door ouderdom van de bomen en recreatiedruk op de hellingen. Vanuit de rijksmonumentale status van het park zijn wij verplicht deze authentieke structuur in stand te houden voordat het verval zo groot is dat alleen reconstructie nog mogelijk is. Om de authentieke structuur te behouden gaan wij daarom deze terrassen als geheel herstellen en planten wij nieuwe bomen aan. Wij kiezen dan voor een boomsoort met een lichtdoorlatende kroon (bijv. zoete kers). Meer licht op de bodem zorgt er namelijk voor dat het gras op de terrassen beter kan groeien.

5. Aanpassen of vervangen Drijvend podium 't Vlot

Het huidige drijvend podium is vanuit parkarchitectuur niet passend. Samen met de kunstenaar gaan wij de mogelijkheid onderzoeken om het podium 't Vlot (kunstwerk) aan te passen of te vervangen door een meer passend podium (op het water of op het land).

Schouwgroep en participatieproces

In de stadsparken werken wij met Schouwgroepen die het klankbord zijn voor het beheer dat wij uitvoeren binnen de kaders van de beheervisies. De actualisatie van deze beheervisie is in nauw overleg met de Schouwgroep Sonsbeek opgesteld. In deze Schouwgroep zitten bewoners, professionals (o.a. landschapsarchitect), vertegenwoordigers van verschillende groepen (Vrienden van Sonsbeek, IVN, Groenforum, Geldersch Genootschap, Geldersch Landschap en Kastelen en Natuurcentrum Arnhem), Waterschap Rijn en IJssel en een vertegenwoordiger van de horecaondernemers als gastlid. Een afvaardiging heeft samen met de gemeente meegewerkt aan de opdrachtformulering voor het opstellen van de parkenvisie en heeft de keuze voor het bureau mede beoordeeld. Bureau Strootman heeft uiteindelijk de opdracht gekregen en is in november 2021 gestart met het opstellen van de parkenvisie.

Participatievorm: Raadplegen.

Naast een inhoudelijke analyse van de opgaven voor de parken, was er een participatieproces met belangstellenden in de periode december 2021 tot en met september 2022. Inwoners en gebruikers van de parken en belangengroepen (Schouwgroep Sonsbeek, horecaondernemers, Groenforum Arnhem, Boomkwaliteitsteam Arnhem, Arnhemse Bomenbond, Herenboeren, Scoutingverenigingen in de parken, Natuurcentrum Arnhem, Vrienden van Sonsbeek, Volkstuinvereniging Arnhem Noord en de ondernemers in het park) zijn uitgenodigd voor in totaal drie informatiebijeenkomsten. Via de wijkverenigingen van de omliggende wijken hebben wij gevraagd een afvaardiging uit de wijk deel te laten nemen. De eerste bijeenkomst was online in verband met de corona beperkingen en was een

Datum : 19 december 2023
Zaaknummer : 4011788
Pagina : 5

afvaardiging van de partijen en wijken aanwezig. De tweede en derde bijeenkomst waren fysiek en waren meer gebruikers van de parken aanwezig. Voor de derde bijeenkomst was ook uw raad uitgenodigd.

Wij hebben gekozen voor de participatievorm 'raadplegen'. Dit houdt in dat inwoners en andere belangstellenden hun mening en reactie konden geven op de voorstellen. Deze meningen en reacties hebben wij zorgvuldig bekeken en vervolgens de deelnemers geïnformeerd over welke opmerkingen zijn overgenomen en welke niet. Dit hebben wij ook toegelicht. De opmerkingen en reacties zijn in een reactienota verwerkt (Bijlage 2).

Naar aanleiding van de bijeenkomsten hebben wij op verzoek met enkele partijen separaat gesproken, te weten Arnhemse Bomenbond, Vrienden van Sonsbeek, de ondernemers en Boomkwaliteitsteam Arnhem. De Schouwgroep Sonsbeek is tijdens de reguliere schouwen bijgepraat over de visie.

Draagvlak onder deelnemers van het participatieproces

In het algemeen zien wij draagvlak onder deelnemers voor de diverse maatregelen in de visie. De beheervoorstellen ten aanzien van het weren van fietsers in het park, betere bebording, de omvorming naar natuurinclusieve landbouw, het natuurvolgend bosbeheer, het aanleggen van bosranden, het laanbeheer, het open maken en houden van zichtlijnen en de omvorming van gazons naar kruidenrijke graslanden werden breed gedragen.

De meningen over de Belvédère zijn verdeeld. Op basis van de reacties hebben wij ervoor gekozen de toren niet op te hogen en de bomen niet te kappen of te snoeien, omdat een groot deel van het uitzicht intact is. Alleen het uitzicht richting het oosten wordt door de konen enigszins beperkt.

Behoud van het drijvende podium 't Vlot was voor de meeste deelnemers belangrijk en is ook zo opgenomen in de visie. Wel kiezen wij voor een aanpassing van het vlot, omdat de uitvoering niet passend is in de parkarchitectuur. Een andere invulling voor het centrale veld en de moestuin in park Gulden Bodem en de omgeving van de Molenplaats en Watermuseum wordt breed gedragen. Daarbij is met name aangegeven dat er geen evenementenlocatie en geen bebouwing bij mag komen. Dit hebben wij dan ook niet in het voorstel van deze Parkenvisie opgenomen.

Over de toekomst van de Parkweg zijn de meningen van de verschillende deelnemers verdeeld. Wel is er consensus over dat er wat moet gebeuren. Belangrijk daarbij is dat de horeca bereikbaar blijft (wens van de ondernemer), de bereikbaarheid voor hulpdiensten, de veiligheid van de fietser wordt gegarandeerd en de wandelaar veiliger en prettiger kan oversteken. Dit hebben wij ook in de Parkenvisie opgenomen.

De noodzaak om de Barokke laan in park Zijpendaal te herstellen wordt gedeeld. De meningen zijn verdeeld over hoe dat moet worden gedaan en wanneer. Het voorstel is om vrijwel de gehele laan en

Datum : 19 december 2023
Zaaknummer : 4011788
Pagina : 6

terrassen te herstellen omdat zo de structuur uniek en authentiek blijft. De planning daarvan is nog niet duidelijk, evenals de financiering. Dit heeft nog voorbereiding.

Motie behoud hertenkamp

Op 9 november 2022 is er naar aanleiding van een petitie over het behoud van de hertenkamp een motie door de raad aangenomen. De hertenkamp blijft daarmee behouden in park Sonsbeek binnen de kaders van de regelgeving. Hier bent u via een [raadsbrief](#) op 19 september 2023 over geïnformeerd.

Omgevingsvergunning Rijksmonument

Omdat de parken rijksmonumentaal zijn is er voor de nieuwe visie en de daaruit voortvloeiende maatregelen een omgevingsvergunning nodig. Op 21 maart 2023 heeft de Commissie voor Welstand en Monumenten een preadvies uitgebracht op de Parkenvisie. Naar aanleiding van dit advies en de wens om de 90%-versie toegankelijker (lees korter) te maken, is een eindconcept van de Parkenvisie opgesteld. Deze versie is voor de zomer van 2023 gestuurd naar alle betrokkenen bij de participatie en tevens gebruikt voor de formele aanvraag omgevingsvergunning in het kader van het rijksmonument. De vergunning is op 21 november 2023 vereend (Bijlage 3) en de Parkenvisie is aangepast conform de voorschriften in de vergunning.

Met deze vergunning hoeven wij niet voor elke maatregel apart een omgevingsvergunning in het kader van het rijksmonument aan te vragen. Alleen projecten waar een ontwerp nog moet worden uitgewerkt zullen in afzonderlijke aanvragen moeten worden getoetst. Team Welstand en Monumenten en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed worden dan om advies gevraagd. Voorbeelden van projecten zijn: het vernieuwen van de ruimte rondom de Molenplaats en Watermuseum, het herstel van de Barokke laan in park Zijpendaal en de nieuwe inrichting van het centrale veld en de voormalige moestuin in park Gulden Bodem.

Financiën

De beheermaatregelen voeren wij planmatig uit binnen het beschikbare beheerbudget van Openbare Ruimte. De herinrichtingsprojecten financieren wij vanuit de bestemmingsreserves Groenfonds en Klimaatadaptiefonds. Deze budgetten worden eventueel aangevuld met subsidies. Voor de uitvoering van twee projecten, te weten 'Ruimte rondom Molenplaats en Watermuseum' en 'Centrale veld en voormalige moestuin park Gulden Bodem', is vanuit de bestemmingsreserve Klimaatadaptiefonds al voor 2024 € 500.000 en 2025 € 500.000 budget opgenomen, hetgeen toereikend is.

Communicatie en aan de slag

Nu de visie is vastgesteld gaan we de beheermaatregelen en de projecten planmatig uitvoeren. Twee keer per jaar hebben wij overleg met de Schouwgroep om de voortgang van de visie te bespreken.

De Parkenvisie wordt verstuurd naar alle betrokkenen bij het participatieproces. Ook wordt de Parkenvisie op de website van de gemeente gezet.

Datum : 19 december 2023
Zaaknummer : 4011788
Pagina : 7

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

J.H. de Baas

A. Marcouch

Bijlagen

1. Parkenvisie Sonsbeek Zijpendaal en Gulden Bodem
2. Reactienota participatieproces
3. Besluit Rijksmonument